

X. L E V É L.

*Költ Komáromban, Sz. András Havdnak
4. Napján.*

*Eugenius Hertzeg' életének rövid le-
írása.*

Születtetett Párisban 1663-ban. A' szüléi bellő hivatalra kéízítettek, 's jó darab ide-íg vífelte a' *Carignán Abbás'* nevét; de azután a' katonafágra lett minden hajlandó-fága. XIV-dik Lajostól Regimentet kért, de nem adott néki, kétség kívül nem nézte ki belőle, hogy valaha olly nagy vitéz legyen, a' ki Frantzia Orízágot meg-reízkettesse. Nem reménylvén azért semmit Hazájában, Bétsbe jött. Ott Bétsnek ostromlásakor olly nyilván ki-mutatta vitézfé-gét, hogy egy Dragonyos Regimentet nyert. — Azután is olly vitézül vífelte magát a' Lotharingiai Károly alatt, hogy 1697-ben az egész Hadi-Seregnek Fő-Vezérévé tétet-tett. — Ezen éíztendőben Septembernek 11-dik napján, meg-gyözte a' Törököket Zenthánál, a' hol el-esett maga is a' Fő-Vezer, 17 Basák, és 20000. Törökök. En-
K nek

nek a' győzödelemnek gyümöltse lett a' Cárlovitzi békeféség. Egész Európa örvendett e' ditsőféség győzödelmen, tsak az Eugenius' titkos írígyei nem, a' kik az ő fze-rentséjének halláfára tsikorgatták fogaikat. Ezek a' titkos írígyei annyira vitték a' Tsáfzárt Leopoldust, hogy mihelyt Bétsbe vízfza ment, áristomba tétetett, 's a' kardot el-vették tőle: „ Imhol van, úgy mond, „ le-öldom, minthogy a' Tsáfzár kívánja; „ még most is füstölög az ő ellenféségeinek „ vérektől. Meg-egygyezem abban is, hogy „ soha többé e' kardot fel nem kötöm, ha- „ nemha a' Tsáfzár' ízólgálatjára. Ezek a' nemes fzők annyira meg-illették Leopoldust, hogy nem tsak kardját vízfza adta, hanem tellyes hatalmat adott néki arra, hogy úgy tselekedjen minden ütöközetben, a' mint leg-jobbnak látja. 1701-ben a' Spanyol Korona' Succesiójáért való had meg-gyuladván; Olasz Országba küldetett Eugenius 30000. emberrel, a' hol eleinten igen fze-rentsés vólt, míg *Catina* és *Villeroi* vezérlették a' Frantzia Sereget; de azután *Vendometól* a' IV-dik Henrik' Unokájától meg-verettetett. Innen ment azért Német Országba, a' hol a' híres Anglus Generális: fal *Marleboroughal*, 's a' Hollandus *Hein-fius* Fő-Vezérrel egygyesítvén feregét, ezek a' *Triumvirek*, három Fő emberek nyer-tek

ték a' *Hochstedti* híres győzödelmet 1704-ben. A' Császár, hogy meg-juta'maztassa Eugeniust, tette a' Hadi-Tanátsnak Prézeseének, 's a' Hadi Kaszsa' gondvifelőjének. — 1705-ben újra Olasz Országba ment, a' hol először meg-verettetett *Vendométól*, de azután való ütközetekben szerentses lett, 's egész Lombárdiát vissza nyerte. — 1708-ban által menván a' Rhénuson, meg-futamta a' Frantziákat Belgiumban *Oudenarde* mellett. Azután meg-vette *Lille* Városát, négy hónapi ostrom után; de ennek csak meg-szállását is vakmerőségnek tartotta, és soha sem szerette ha ezért dítsérték. — 1709-ben *Marleborough* vissza hívatatván Londonba, némelly apróbb szerentséje után maga ütközött-meg *Villárs*al a' Frantzia Generálissal, a' kitől meg-győzöttetett, noha húsz ezer emberrel kevesebb népe vólt *Villárs*nak. Ezután a' győzödelem után meglett a' békeség *Rastadt*ban, Májusnak 6-dik napján, 1714-dik Esztendőben. — A' békeség meg-lévén, meg-ölelték egy mást e' két Hadi-Vezérek, 's *Villárs* azt mondotta Eugeniussnak: *Kedves Barátom! nem vagyunk többé ellenségek, hanem barátok; a' te ellenséged Bétsben vagynak, az enyimek pedig Párisban.*

A' Törökök, a' kik mind eddig békét hagyták a' Császárnak, 150. ezer emberrel,

Ali Fő-Vezér alatt Magyar Ország' szélén meg-jelentek 1716-ban. Eugenius meg-ver-te őket két ízben, Temesvárnál és *Pétervárad*nál. Azután ostromlotta Belgrádot, melyet mikor az ellenség szabadítani akart, meg-győzte azt; le-vágván húsz ezer emberét, 's azután a' Várat is el-foglalta. — A' békeiség meg-lévén 1717-ben, győzödelmi fővel ment Bétsbe, a' hol az ő titkos ellenfégi Procefsust akartak újra indítani ellene, hogy a' Sereget kotzkára tette-ki. —

1733-ban a' Lengyel Országai Koronáért való had támadván, Eugenius a' Rhénus mellé küldetett roppant sereggel: de úgy látzott, hogy már ekkor nem az az Eugenius vólt ő, a' ki a' Törököket annyira meg-alázta. Maga is félt attól, hogy eddig nyert győzödelmi kofzorúját meg ne hervaszíza. — Meg halt Bétsben hirtelen való halállal 1736-ban, igen fajnálván halálát, mind a' Tsászár, mind pedig a' katonák. —

Ékeskedett nem tsak hadi, hanem Keresztyéni és Hazafijúi Virtusokkal, 's a' Tudományokat még a' hartzban is félre nem tette. A' híres *Montesquieut* a' maga Rátzkevi és más Jófzágaiba maga alkalmatofságán küldötte, 's azt a' tudós Utazót a' Magyar Mágnáfoknak barátságokba ajánlotta. — Azért is az a' Nemes Utazó igen nagy dítse-

dítséretekkel emlékezik a' Magyarokról. —
L'asd Histoire du Prince Eugene a la
Haye. 1743.

A' LEG-ERDEMESEBB HAZAFÍNAK,
 NEMES

G Ö R Ö G D E M E T E R

Ú R N A K ,

NEVE NAPJÁRA,

PÉTSRÖL BÉTSBE

B. F. P. M. P.

Még meddig szereted rejtekes ügyedet?

Még meddig magadat ön' magad üldözöd

Köz-jóra szül'tt lelkü nemes Fő?

'S meddig emészti kemény hagyásod

Aggódó fejemet: hogy ki ne adjalak?

Óh jaj! tsak magam én még ma se szólíjak é

Rólad, midőn minden torok már

Rég' teledes teli szép neszettel!

Választnod kietlén Lybia' mostoha

Pufztáit lak-helyül kellete, hogy ha leg-

Kellősbb korodban kéz akartva

Már akarád magad' el-temetni.

Fő Város' közepén állni, 's egész Hazát

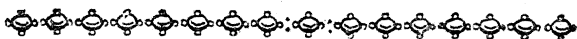
Fel-lázzasztani olly szembe-tünő jeles

K 3

Mun.

Munkákkal, és titkolni még is
 Végig akarni magát, ki látta?
 Le-mondtal örömet (ritka dolog) fáját
 Halznodról, hogy Hazád' gyászos Égét derítsd
 Jobban, 's el-hárítnád homályos
 Vádjait a' gonoliz indulatnak,
 Elmés és gyönyörű képeken, ékefen
 Írtt Föld-abroflzokon mint töröd értt eszed'?
 Jobb halznokért úgy Honnyaidnak
 Dolgozol, hogy Magyar is meg-értse,
 Méltók lenyre, merő finom Apellefi
 Leg-ritkább remékek mind azok; érdemes
 An, hogy magát még a' találós
 Frantz, 's Olafz is ízemivel felejtse
 Rajtok. Vajha ditső Nemzetem értené,
 'S esmeiven közelébb kintseit örzené!
 A' pulzta árnnyékon midön kap,
 Hogy ki ne ejtse velös falatját,
 Mint örvend az erős bajnok, az ősz Hufzár,
 Látván érdeminek tzímeres Ofzlopát?
 Új lelket önt mejjébe; 's egygyet
 Míg pödörít pemetes hajúfzan,
 Villám fegyvereit rántja, 's miként ama'
 Bús Örményi Tigris mord dühödésiben
 Pulzút elől hátul, 's firalmas
 Nyomdokit hagyja kemény vasának. —
 Hozz Laurus Kofzorút szüz Hipokréni E'ány,
 Hogy tisztelje az olly hasznos Hazánk-fiját.
 Azt illet illy hervadhatatlan
 Ág, kinek érdeme halhatatlan.

Az

Az Infég' két Barátja.

Frantziából.

Midön *a' Boldogság* tőlünk el-enyészett,
Két barátot hagyott nálunk *a' Természet*;
Sebem' írját köztök mindig fel-találom: —
Egygyik *a' Reménység*; — a' másik *az Alom*.
Kazinczy

Frantzia Komédiások.

Mind a' múlt, mind a' most folyó században tsak nem egész Európában el-terjedtek a' Frantzia Komédiások. Tsak egyedül Angliában nem mehettek rá, hogy ott Frantziák Komédiák legyenek; mert a' Nép a' maga Nyelvének ez által lehető tsonkúlásától félvén, mindenkor ellene szegezte magát. Már két ízben meg is jelentek a' Frantzia Komédiások a' Theátrumban, de az oda bé-gyült nép ordított, lábaival tombolt, 's a' jádzani akarókat tzitrom héjjal hajigálta, úgy hogy egy szót sem szólhattak. —

Azt lehet mondani, hogy egy Nemzet sem buzog úgy a' maga nyelve mellett mint az Anglusok, 's úgy őrzik azt mint szemek' fényjét. Azért is noha a' Király most sem tud jól Anglusúl, de még is mindeneket a' magok nyelveken folytatnak. — Úgy hall

juk hogy itt is némelly T. N. Vármegyék azt kérik, hogy nálunk is a' Haza' nyelvén follyanak mindenek, és hogy senki Hívatalra ne mehessen, a' ki e' nyelvet nem tudja. — Nintsen is benne semmi kétségünk, hogy ezt a' Kegyelmes Fellejtől meg ne nyerhetnek.

A Magyar-Lovajság' Ofzlopa.

Emeltek ezt a' gyönyörű képzelődésekkel 's rajzolásokkal fel-ékesített Ofzlopot a' *Hadi-Történeteknek* érdemes Írójik. — Valóban ezek a' halhatatlanlágra méltó Hazafijak meg-érdemelnék, hogy a' két Hazában tíz ezer Olvasóik lennének Újfágaiknak, mikor a' belőlök be-jövő hafznot olly szép végekre fordítják. — Azt tudjuk, hogy ha Angliában ilyen Társaság támadna, melly a' Nemzet' dicsőségét így munkálná, eddig találtattak volna leg-alább harmintz Lordok, a' kik ki száz, ki két száz Sterlinges Bankó tzedulat küldött volna nekik, hogy nemes izéljokban annál inkább bóldogúhaszanak. — Így kellene nekünk is egy akarrattal a' Köz-jót elő-mozdítani. — Ha valamelly Városban, valamelly jó igyekezettű izegeny legény, vagy Nyomtató-műhelyt vagy Olvaló-Kabinetet, vagy mást akarna fel-allítani, a' tehetős Nemeleknek interes nel-

nélkül kellene az ilyeneknek egynehány száz forintokat ajánlani, 's a' t. — — — —

De mi tsak azt akarjuk, hogy mindent más t. ináljon, mi semmit sem; azonban szeretnénk idővel a' gyümölcstét aratni. Sokan ölzve dugott kezekkel nézik, hogy mint a' füstölgő métses, mellyet egy kevés olajjal fel lehetne élesztetni, úgy alufzik-el magában nyelvünk, 's az által minden emlékezetünk. —

A' Találós Meseben vólt *c' lúdoknak számok 36*; a' Rejtett Szó Okos, mellyből ki-telik, *ok, kos, fok.*

Találós Mese.

Magyar vagyok noha Hazám' kül születtem,
 Sok veszélyim vóltak, fokat kergettetem.
 Hazamban is ide, 's amoda futkostam,
 Egész életemben többnyire bújdosztam.
 Most se hagytam még el e' rú't természetem',
 Noha Hazamban is igen szerettetem.

Pozsoni Szemináriumból.

Rejtett Szó.

Öten vagyunk egygyek, de fok-felé oszlunk
 Sokszor mást meg-fosztunk, de magunk
 is foszlunk.

Ha hárman el-veszünk, ketten meg-lankadunk.
 Hárman a' virtusra foknak okot adunk.

K 5

Hár-

Hárman Komáromot különböztethetjük,
 De lakó tanyánkat másutt is üthetjük.
 Tedd szarvas fejemhez, térdem' 's lábom fejét,
 'S mejjemmel, hasammal töltsd bé azok
 helyét;

Majd azon Úri név ki-telik belőlem
 Melly ez papiroson beszéllget felőlem,
 Komáromi István, Ts. P.

Ökör nyálak, Filamenta B. Virginis.

A' napokban ezek olly fűrűn szállingóztak, hogy alig tudtunk miattok járni. — Ezek az ökör nyálak, noha még a' Böltséktől tökéletesen kí nem tapogattattak, nem egyebek, hanem némelly bogaraknak fonáljaik, mellyek ezeket mint a' felyem-bogarak úgy éreztik. — Az első el-ázataja gombolyagjaikat, a' nap fel-melegíti, a' szellő el-hordja: — Meg-lehet, hogy még a' maradék meg fogja szaporítani az ilyen bogarakat; 's ezekből gyóltstot fog készíteni. — Hogy volna ez lehetetlen, holott már a' Frantziák arra is rá mentek, hogy a' pókhálóból strimfeket kötöttek. —

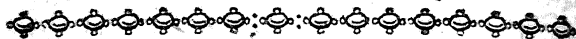
Vitézi Öltözet.

Nem régiben két Anglus Utazók mentek itt keresztül, Éppen akkor kiferén őket
 ál-

által a' piatzon, mikor mind a' Catholicusok, mind a' Prótestántok a' Templo-
mokból jöttek, közel ötvenig való nyestes
's nyusztos mentéjü Urakat 's Kereskedőket
látván egygyütt, egélsen el-bámultak rá-
jok, 's azt kérdezték, hogy talán azok
mind Húszár Offitzérek, a' kik már a' szol-
galatot le-tették. Mellyre mikor mondot-
tam volna, hogy ezek Komáromi Nemes
emberek, és hogy ez a' Magyarok' rendes
öltözetek. „ Mindenkor hallottuk, hogy igen
„ Martiális Nemzet ez a' Magyaság. Meg-
„ mutatja ezt öltözetével is, hogy még a'
„ kik nem rendes katonák, azok is illyen
„ Húszár módra öltöznek. „ — — — —
Kar hogy fokan mind nyelveknek, mind
ruhájoknak változtatásával önként törlik-el
Nemzeti Karaktereket. — Mennyire el-fat-
nyúltak már is azok, a' kik mind a' kettőt
fel-tserélték! Ha vitéz Eleik fel-támadná-
nak, el-ízégyenlenék magokat. — Ama'
bölts Minister Hertzeg Kaunitz némelly főbb
Nemeseinket maga meg-fzöllította azért,
hogy Nemzeti Köntőfeket nem viselik; hol-
ott az Ánglus Nép után, úgy mond, egy
sem érdemli-meg jobban mint a' Magyarfág,
hogy Nemzetnek neveztesék. —

Mi-

Mire kell a' betegeknek vigyázni?

1. Mihelyt valamely fő-fájást, borzadást, ételtől-való undorodást, bádjadást, vagy akármely erőtlenséget tapasztalsz, mindjárt szoros diétára fogjad magadat. Úgy tselekedjél mint a' Mólnár, a' kinek ha malában valami el-törik, addig nem ereszt vizet a' kerékre, míg azt meg nem tsinálja. Kerüld a' nehéz munkát, meg ne hűtsd vagy meg ne hevítsd magadat; vatsora nélkül feküdj-le jókor, és tovább aludj mint szoktál.

2. A' levegő-eget szobádban meg-újítsd, vagy pedig jó meleg ruhákban kinn sétálj.

3. Ne egyél sem húst, sem tésztás-ételt, sem pedig más nagyon tápláló eledeleket; hanem nyáron egyél jól meg-értt gyümöl, tsöket, télen pedig főtt almát, szilvát, tselesznyét, de azt is keveset. — A' rázó hidegben, két órával a' hidegnek el-érkezése előtt semmit se egyél.

4. Többet igyál, mint egészséges korodban szoktál inni, de ne bort, se kávé, annyival inkább égett-bort, 's a' t. — A' ki a' maga betegségén ilyen italokkal akar segíteni, szint' olyan oktalanul tselekeszik, mint az a' Mólnár, a' ki még több vizet eresztene a' kerékre, mikor meg-romlott a' malma. Igyál azért bőven jó forrás vizet,
vagy

vagy friss favót. Ezt még a' Királyok is iflizák az ő betegségekben. Ezt a' favót magad is készítheted így: Szedd-le a' téjnek a' felit, míg meg nem savanyodik, az után forrald-fel, 's a' forrás közben egy két kalán bor-etzetet tölts belé. Nyárban etzet helyett tengeri szőlőnek vagy tseresznyének levét fatsarj belé; azt igyad lágy melegen gyakran, de fokot egyszerre ne.

5. Ha valaki olly terhes nyavalyában fekszik, hogy az ágyból fel nem kelhet; vigyázzanak arra, hogy nappal a' szoba igen világos ne legyen, éjtszaka pedig a' gyertya szemebe ne fűsön, mert ez neveli a' nyughatatlanfágot.

6. Reggel és estve az ablakokat kinyitogassák, nyáron pedig egész nap is nyitva tarthatják. — Mihelyt szükségét tette, azt mindjárt ki-vigyék.

7. Nyáron jó, ha etzetes vízzel megöntözik a' szobát; télen pedig ne fűtsék nagyon, ne is takarják a' beteget dunyhákkal, hanem tsak vékonyabb leplekkel, 's főképpen arra vigyázzanak, hogy a' lábai szüntelen melegben légyenek.

8. Valamíg bírja magát, ha tsak egy órát is, fel-keljen napjában, vagy leg-alább addig, míg az ágyát meg-vetik, mellyet soha egy nap sem kell el-múlatni. Minden
har.

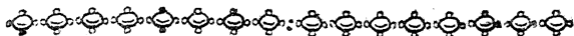
harmadnapban tisztát kell rá adni, az ágycát is új lepedővel bé-vonni.

9. A' ki gyógyúlni kezd; annak minden nap kell leg-alább egy székének lenni, a' mellyet ha el-múlat, kristéllyel kell segíteni. Ettől iszonyodnak sok betegek nálunk; holott pedig más Országokon a' Fejedelmi-Emberek 's Afzszonyok inkább élnek tíz kristéllyel, mint sem egy purgátióval.

10. Semmivel sem kell a' beteget megszorítani vagy haragítani; még azt sem kell néki mondani, hogy halálos a' betegség, mert sokakat ez a' haláltól való félelem öl-meg, a' kiken lehetne segíteni.

11. Ha ragadós a' nyavalya, p. o. vérhas, rothasztó hideg, vagy más e' féle, hogy a' vele bánókra el ne ragadjon, azok fenyő magot rágjanak szájokban, nyálokat le ne nyeljék; abban a' szobában, mellyben a' beteg fekszik, se ne egyenek, se ne igyanak, tiszta ruhát gyakorta vegyenek magokra, 's ortzájokat és kezeiket gyakorta meg-mofsák. A' ki az ilyen betegnek emésztetjét a' szobából ki-viszi, ne öntse ki mindjárt, és ne mofsa-ki az edényt, hanem engedje az udvaron ki-gőzölögni, 's azután mofsa-ki, mert ez által leg-hamarább rá ragadhat a' nyavalya.

Noha már ezen Gyűjteménynek * 1-ső Negyedjében is vólt emlékezet T. Benkő Ferentz Úrnak munkáiról: szükfégesnek tartjuk még is mind két rendbéli hasznos munkáit újra az ólvasni szeretőknek javasolni. — Az első *Werner Abrahám Úrnak a' Kövekről írt munkájának fordítása* Kolosvár 1784. 20 xron. — A' másik pedig maga munkája a' T. Úrnak illy titulus alatt: *Magyar Minerológia Kolosvár 1786. 20 xr.* Találtatik Debretzenben, Pesten, 's itt Komáromban a' Könyv-nyomtató mőhelyben.

Bár más érdemes Hazafiak is e' példát követvén, a' Természeti Historiának minden részeit így dolgoznák-ki született nyelvünkön, hogy még nemesebb Afzszonyfágaink is ezt a' gyönyörködtető Tudományt megízélténék. —

Hír-adás.

Wéber Simon Péter Úr jelenti, hogy minekutánna a' Piktét' Erköltsi Tudományát

* Eddig ezt ly-el írtuk, hogy a' gyökér szóból, melly gyűlök, az l. ki-ne esék: de mivel a' hozzánk jővő Levelekben többnyire mindég j-vel íratik, onnan azt hozzuk-ki, hogy inkább kívánnák ha így írának mi is. — Azért is míg valamelly érdemes Hazafi, a' Grammaticával egygyütt, a' helyes írás' mesterfégét ki nem dolgozza, mi is a' régi módot követjük.

nyát III. Kötetekben ki-nyomtatta, még három munkátskát akarja *Többszörösen* kibotsátani, mellyeket hasonlóképpen T. T. Öri Fülep Gábor, Pataki Profefsor Úr fordított. — A' kik meg-szerezni kívánják, az elébbi Bé-fzedő (*Collector*) Uraknál, a' 2. Rf. elő-fizetést le-tehetik. A' kik pedig az Erköltsi Tudományt is meg-szerezni akarják, azt is ezzel egygyütt egy Ts. Aranyért meg-kaphatják. — Mi is ezen nagy hafznú Könyveket minden jó Keresztényeknek a' meg-szerzésre ajánljuk. —

Pozsoni Kert.

Tsak hamar hogy amaz egész Európának tanítója XIV-dik Lajos, valamint minden egyéb mesterfégekben, úgy a' Kertészkeedésben is új ízlést adott egész Országoknak; az akkori Esztergomi Érsek Hertzeg Lippai György, gyönyörűleges kertet tsináltatott Pozsonyban. Ezt írja-le Lippai János, tudós Jészuita, az említett drága munkájában, mellyel magának halhatatlanígot szerzett. — Ezt a' betses munkát mi régen olvastuk, minthogy a' Győri nyomtatás, melly 1753-ban jött-ki, kezünk közt vagyon, 's nem külömben a' *Calendarium Oeconomicum*ját is: de azért valamint a' minapi, úgy ezen következő Tudósítást is ide kívánjuk iktatni. —

Köszegről

(A' többi következik.)